

Dr. ERDŐ JÁNOS

A SIKLÓSI NEMZETKÖZI KOLLOKVIUM

Dávid Ferenc halálának 400. évfordulója alkalmából a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének Reneszánsz Kutató Csoportja, külföldi tudósok közreműködésével, május 15—19. napjain nemzetközi kollokviumot rendezett. Az *Antitrinitarianism in the second half of the 16th century* (Antitrinitárizmus a XVI. század második felében) címmel tartott konferencia otthona a Baranya megyei Siklós szépen helyreállított történelmi vára volt. A tudományos összejövetel helyének megválasztása emlékeztető kívánt lenni a XVI. század második felére, amikor a dávidferenci reformáció Dunántúl, különösen Baranya megyében, erőteljesen terjedt és a Pécs—Siklós—Nagyharsány térségben hosszú időn át jelentős szerepet töltött be a haladásért, a radikális reformáció eszméinek érvényesüléséért folytatott küzdelemben.

A kollokviumon tíz országból: Magyarország, Románia, Csehszlovákia, Lengyelország, Német Demokratikus Köztársaság, Hollandia, Német Szövetségi Köztársaság, Olaszország, Franciaország és az Amerikai Egyesült Államok — mintegy százötven meghívott tudós és kutató, valamint számos hazai és külföldi érdeklődő vett részt. Egyházunk dr. Kovács Lajos püspök, a magyarországi Unitárius Egyház dr. Ferencz József püspök és Bartók Béla főgondnok személyében képviseltette magát.

A konferencia ünnepélyes megnyitása május 15-én történt. Klaničay Tibor akadémikus, a szervező bizottság elnöke, széles kitekintésű megnyitó beszédében méltatta Dávid Ferencet, Erdély radikális reformátorát, akit a történelem úgy ismer, mint a szellemi előretörés, a vallási felvilágosodás, a tolerancia és a lelkiismereti szabadság fáradhatatlan munkását és mártírját. Az ő érdeme, hogy az unitárizmus gyökeret vert és fennmaradt Erdélyben s onnan elterjedt Magyarországon is. A megnyitó ünnepély estéjén a magyarországi Unitárius Egyház fogadást rendezett, melynek keretében dr. Ferencz József püspök köszöntötte a kollokvium külföldi és hazai résztvevőit.

A kollokvium témaköréből öt nap alatt 22 előadás hangzott el angol, német, olasz és francia nyelven, szimultán fordítással. Az előadások sorrendje:

Május 15.: *Pirnat Antal* (Reneszánsz Kutató Csoport Központja, Bp.): *Dávid e Blandrata: martirio e politica* (Dávid és Blandrata: mártírság és politika).

Május 16.: *Vasoli, Cesare* (Florencai egyetem): *La critica umanistica e le origini dell'antitrinitarismo* (Humanista kritika és az antitrinitarizmus eredete).

Stella, Aldo (Padovai egyetem): *Influssi culturali padovani sulla genesi e sugli sviluppi dell'antitrinitarismo cinquecentesco* (A padovai kulturális befolyás a XV. századbeli antitrinitarizmus kezdetére és kialakulására.)

Szczucki, Lech (Lengyel Akadémia Filozófiai és Szociológiai Intézete, Varsó): *The Polish and Transylvanian Unitarianism in the second half of the XVIIth century* (A lengyel és erdélyi unitarizmus a XVI. század második felében).

Dán Róbert (Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Bp.): „Judaizare“: *a career of a term* (Judaizálás: egy terminus karrierje).

Williams, George H. (Harvardi Egyetem, Cambridge, USA): *The Christological issue between Ferenc Dávid and Faustus Socinus, 1579* (Krisztológiai kérdés Dávid Ferenc és Socinus Faustus között 1579-ben).

Godbey, John C. (Meadville Lombard Teológiai Intézet, Chicago, USA): *Socinus's Christology* (Socinus krisztológiája).

Lenk, Werner (Német Demokratikus Köztársaság Tudományos Akadémiájának Irodalomtörténeti Intézete, Berlin): *Early antitrinitarian movement in Germany* (Korai antitrinitárius mozgalom Németországban).

Dr. Erdő János (Egyetemi Fokú Egységes Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár-Napoca): *The biblicism of Ferenc Dávid* (Dávid Ferenc biblicizmusa).

Május 17.: *Németh S. Katalin* (Széchényi Könyvtár, Bp.): *Der Pécsér disput, 1588* (A pécsi hitvita 1588-ban).

Május 18.: *Balázs Mihály* (Szegedi egyetem): *Die osteuropäische Rezeption der „Restitutio Christianismi“ von Michael Servet.* (Servet Mihály „Restitutio Christianismi“ című munkájának kelet-európai fogadása).

Prosperi, Adriano (Bolognai egyetem): *L'immagine del Cristo uomo in alcuni gruppi ereticali dell'Italia padana intorno alla meta del '500* (Az ember Krisztus-fogalma egyes padovai eretnek csoportoknál az 1500-as évek közepén).

Goudoever, Jan van (Duisburgi egyetem): *Socio-religious movements in XVIIth century Holland. A parallel to Antitrinitarianism in Central Europe* (Társadalmi-vallási mozgalmak a XVI. századbeli Hollandiában. A közép-európai antitrinitarizmus párhuzama).

Tazbir, Janusz (Lengyel Akadémia Történeti Intézete, Varsó): *Die polnischen Nachklänge der Verfolgung der Antitrinitarier in der Schweiz und Deutschland* (A lengyel antitrinitarizmus üldözésének visszhangja Svájcban és Németországban).

Dostálová, Ružená-Jenistová (Csehszlovákiai Akadémia Görög—Latin Tudományok Központja, Prága): *Ein Beitrag zur Diskussion über Unsterblichkeit der Seele im XVI. Jahrhundert, Paleolog's Traktat: „De anima.“* (XVI. századbeli vita a lélek halhatatlanságáról. Paleologus munkája „A lélekről.“)

Makkai László (Magyar Tudományos Akadémia Történeti Intézete, Bp.): *(: Un catéchisme hongrois [1569] contre les antitrinitaires* (Egy magyar káté — 1569-ből — az antitrinitáriusok ellen).

Urban, Waclaw (Kielcei egyetem): *Lukas Delfin: ein polnischer Antitrinitarier in Mähren um die Hälfte des XVI. Jahrhunderts* (Lukas Del-

fin, egy lengyel antitrinitárius Morvaországban, a XVI. század második felében).

Szörényi László (Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományok Intézete, Bp.): *L'interpretazione ungherese del trattato contro l'incuisizione di Reginaldo Gonsalvo* (Opera dell'Antitrinitario Gáspár Heltai) (Reginaldus Gonzalvus inkvizíció elleni munkájának magyar fordítása. Heltai Gáspár antitrinitárius munkája).

Május 19.: Zucchini, Giampaolo (Bolognai egyetem): *Per la ricostruzione dell'epistolario di Marcello Squarcialupi: alcune lettere inedite tra il 1586 e il 1588* (Marcellus Squarcialupus levelezése: 1586 és 1588 közötti kiadatlan levelei).

Szabó Géza (Széchényi Könyvtár, Bp.): *A Hungarian antitrinitarian poet and theologian: Miklós Bogáti Fazakas* (Bogáti Fazakas Miklós, egy magyar antitrinitárius költő és teológus).

Marchetti, Valerio (Bolognai egyetem): *Le matrici sozziniane delle „Explicationes“ di György Enyedi* (Enyedi György „Explicationes“ című munkájának socinianus vonásai).

Keserű Bálint (Szegedi egyetem): *Ein unbekannter Dialog des Christian Francken: „Disputatio inter theologum et philosophum de incertitudine religionis christianae“* (Francken Christian egy ismeretlen dialógusa: „A teológus és filozófus vitája a keresztény vallás bizonytalanságáról“).

Az előadásokat vita követte. A kiváló szimultán fordítás nagy mértékben elősegítette a felvetett kérdések megtárgyalását és a vélemények kicserélését. A Magyar Tudományos Akadémia a közeljövőben megjelenteti a kollokviumon elhangzott előadásokat. Ezzel olyan értékes ismeretanyag válik hozzáférhetővé, mely az erdélyi unitarizmus XVI. századbeli történetét új megvilágításba helyezi.

A nemzetközi kollokvium résztvevői máj. 17-én meglátogatták a nagyharsányi templomot, az 1574-ben tartott helvét-unitárius hitvita színhelyét. A disputa résztvevői voltak Veresmarti Ilyés hercegszöllősi református szuperintendens több lelkésztársával, unitárius részről Alvinczi György nagyharsányi lelkész és Tolnai Lukács, valamelyik Baranya megyei gyülekezet prédikátora.

A konferencia tagjai ezután a pécsi Mindszentek templomát keresték fel. Itt folyt le 1588-ban a „Pécsi hitvita“ Skaricza Máté ráckevei református és Válaszúti György pécsi unitárius lelkészek között. Más jellegű volt ez a hitvita, a résztvevők érvelése, emberséges beszélgetések során egymás vallási felfogását tiszteletben tartva vitatkoztak egymással. Érthető, hogy a disputa a kívánt eredménnyel ért véget: Skaricza Máté nem fogadta el ugyan az unitáriusok tanait, de elismerte, hogy ők is a Szentírásból keresik az igazságot, tehát nem mondhatók eretnekeknek. A hitvita végén Szkaricza Máté ellenfeleitől, Válaszúti Györgytől és a katolikus István paptól így búcsúzott el: „Én kegyelmetek emberségét igen becsülöm, és tőlem senki kegyelmetek felől gonoszt nem hall.“

Május 19-én, a konferencia ünnepélyes bezárása keretében Vasoli Cesare, florenci egyetemi tanár foglalta össze az előadások és viták eredményeit. A kollokvium maradandó értékét abban látta, hogy a különböző országok tudósai, a más és más ideológiai alapokon álló szakemberek, a különböző felekezetek teológusai, a XVI. század legszebb hagyományai

szellemében, egymást megértették és az igazság kutatásában együtt tudtak működni. Klaniczay Tibor akadémikus záróbeszédével szombat délután ért véget a siklói kollokvium.

A konferencia átfogó értékelésére az elhangzott előadások kiadása után kerülhet sor. Addig is megállapíthatjuk, hogy ez a nemzetközi tanácskozás Dávid Ferenc jobb megértését szolgáló, bátor és értékes kezdeményezésnek bizonyult. A 400 évvel ezelőtt lezajlott eseményeket a szaktudósok teológusokkal és egyháztörténészekkel együtt elemezték. Tudományos szinten mérlegelték az évszázadok óta megcsontosodott és az eredeti források hiányos ismerete miatt az elfogult és részgazságot képviselő nézeteket. Ugyanakkor filozófiai és teológiai elemzésekkel, új szempontokkal és eddig ismeretlen összefüggések feltárásával járultak hozzá a vitás kérdések tisztázásához. A tanácskozás folyamán bebizonyosodott, hogy a múlt tárgyilagos megismerésének egyedüli útja: tisztelni egymás véleményét, és elfogadni a tudományos kritika segítségével felkutatott dokumentumok igazságait.

A konferencia felvillantotta Dávid Ferenc személyének és eszmevilágának fontosabb vonásait is. Erdély radikális reformátora vallási kérdésekben szabadon mert és tudott gondolkozni a logika törvényeinek megfelelően. A dogmák következetes, bátor ellenfele, aki vallásreformjának teológiai alapját és igazolását a Szentírásban találta meg. Személyében nemcsak az Unitárius Egyház megalapítója, hanem teológiájának radikális továbbfejlesztője és a Biblia szabad, racionális értelmezője volt. Reformációja a vallási harcoktól, türelmetlenségtől, elembertelenedéstől terhes Európában a haladást, a humánumot szolgálta.

A siklói nemzetközi kollokvium méltó megünneplése volt Dávid Ferenc halála 400 éves évfordulójának. A résztvevők megpillanthatták a reformátor minden időben becsülendő felelősségvállalását, tanai igazába vetett hitvalló bátorságát és gyarlóságaival együtt is emberi nagyságát. Várjuk a kollokvium folytatását és mindenekelőtt Dávid Ferenc műveinek szövegkritikai kiadását, mint a további tudományos kutatás előfeltételét.

A kollokvium példás megrendezése és eredményes munkája Klaniczay Tibor akadémikus és a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézete Reneszánsz Kutató Csoportjának az érdeme.

Dr. KOVÁCS LAJOS

JELENTÉS

egy nyolctagú felekezetközi küldöttség június 3—18. között az Amerikai Egyesült Államokban tett látogatásáról

Örömmel fogadtam a felkérést, hogy egyházam képviselőjében részt vegyek egy felekezetközi küldöttségben, amely a „Lelkiismerethez szóló felhívás alapítványa“ című észak-amerikai szervezet meghívására volt hivatva két hetet az Egyesült Államokban eltölteni.

Ez a szervezet 1965-ben létesült észak-amerikai katolikus, protestáns, izraelita és ortodox egyházi vezetők részvételével. Eddig a Szovjetunióban, Észak-Irországban, Spanyolországban, Magyarországon és a világ több más országában tett látogatást, a vallásos szabadság minél szélesebb körű érvényesülésének szükségessége jegyében.

Elutazásunk előtt részt vettem az észak-amerikai nagykövetnek, Rudolf Aggrey-nek a küldöttség tagjai és feleségei tiszteletére rendezett vacsoráján.

A küldöttség június 3-án reggel indult román gépen az Otopeni-i repülőtérrel. A küldöttség tagjai az alábbiak voltak:

1. Dr. Nicolae Corneanu temesvári metropolita, a küldöttség vezetője.
2. Antonie Plămădeala, az Ortodox Patriarkátus püspöke.
3. Dr. Moses Rosen főrabbi, a Romániai Izraelita Hitközösség vezetője, feleségével együtt.
4. Dr. Albert Klein, a Német Evangélikus Egyház püspöke.
5. Petru Gherghel, a Római Katolikus Egyház Iași-ban székelő ordináriusa.
6. Salil Regep imám, a Mohamedán Egyház bukaresti vezetője.
7. Dr. Ion Bunaciu, a bukaresti Baptista Teológiai Szeminárium igazgatója.
8. Jómagam, az Unitárius Egyház képviselőjében.

Délután 3 órakor, a mi időszámításunk szerint este 9 órakor, 11 órai kellemes út után megérkeztünk a New York-i Kennedy-repülőtérre. Itt a város polgármesterhelyettese várt és üdvözölt. Azután másfél órai autózás után megérkeztünk a szállodába. A Park Lane nevű, 45 emeletes szálloda 35. emeletén laktam, a főváros szívében, rendkívül kényelmesen.

Látogatásunk első napján, június 4-én, hétfőn a Fordham nevű, hatalmas kiterjedésű római katolikus jezsuita egyetemet látogattuk meg, ahol ebédrel látott szívesen az egyetem rektora. Délután az evangélikus Szent Péter templomot tekintettük meg, mely a város középpontjában hatalmas, modern építmény. Este a lutheránus világszervezet vezetői által rendezett vacsorán vettünk részt.